

Мельник Лілія

доктор економічних наук, доцент
професор кафедри управління інноваційною діяльністю і сферою послуг
Тернопільський національний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Паляниця Віктор

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри управління інноваційною діяльністю і сферою послуг
Тернопільський національний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Liliya Melnyk

Doctor of Sciences (Economics)
Professor of Innovation Management and Services Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

Viktor Palianytsia

PhD, Associate Professor of Innovation Management and Services Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ДО ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В ПІСЛЯКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

TO THE POST-CRISIS TOURISM DEVELOPMENT PROGRAM

Туризм є однією з високодохідних галузей світової економіки, яка динамічно розвивається та виступає в числі найважливіших чинників соціально-культурного розвитку, що сприяють підвищенню рівня та якості життя людства. Економічна та соціальна значущість туризму в сучасному світі визначається тим, що суб'єкти підприємницької діяльності у сфері туризму через свою діяльність сприяють всебічному розвитку економіки (зокрема, транспорту, торгівлі, будівництва, зв'язку тощо) і зростанню потенційного та реального валового внутрішнього продукту країни, а також є вагомим джерелом валютних надходжень і засобом забезпечення позитивного сальдо платіжного балансу країни.

Туристична сфера вважається одним із перспективних напрямів соціально-економічного розвитку багатьох країн і регіонів та міст. Туризм генерує 10,3% валового світового продукту (дані Всесвітньої туристичної організації ООН (ЮНВТО) за 2019 рік) та значно сприяє зайнятості населення – кожне десяте нове робоче місце створюється в сфері туризму.

Очевидно, що пандемія гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та вжиті у зв'язку з нею протиепідемічні заходи в 2020 році мали стримуючий вплив на розвиток туристичної сфери. За даними Всесвітньої туристичної організації ООН туристичні потоки у світі зменшились орієнтовно на 30%, а в окремих європейських країнах, падіння доходило до 70%. Крім цього свою долю кризових явищ в туризмі внесла війна в Україні.

Але пройде невеликий час і на туристичному ринку України будуть з'являтися нові можливості, що за умови скоординованої державної політики дозволить Україні успішно реалізувати власний туристичний потенціал як привабливої дестинації для туризму після закінчення пандемії і війни.

В останні роки в Україні туристична сфера розвивалася та фінансувалася ситуативно. Виникають закономірні питання щодо основних причин низької популярності України для внутрішнього та іноземного туризму як туристичної дестинації, її недостатньої

конкурентоспроможності порівняно з іншими країнами, а також стосовно дій, потрібних для підвищення бажання внутрішніх та іноземних туристів відпочивати та мандрувати в Україні.

Серед основних причин низької популярності України як туристичної дестинації потрібно назвати нестабільність та хаотичність розвитку сфери туризму, відсутність на державному рівні комплексного стратегічного підходу до розвитку туристичної сфери та пов'язаних сфер економіки.

Вирішення цих питань лежать у площині необхідних позитивних зрушень у різних галузях економіки, оскільки туризм стосується багатьох аспектів економічної та соціальної діяльності людини. Недостатньо просто підвищити якість сервісного обслуговування, якщо транспортна інфраструктура нерозвинена. А розбудова транспортної інфраструктури сама по собі буде мати неістотний вплив, якщо одночасно не підвищити привабливість та відомість культурних та природних об'єктів. Туризм є комплексним явищем і потребує системного підходу та сталого довготривалого покращення ситуації в цілому ряді сфер, які впливають на рішення потенційного мандрівника щодо вибору місяці для відпочинку та подорожей.

Розвиток туристичної індустрії може відбуватися за трьома варіантами:

Перший варіант – це збереження поточного стану розвитку сфери туризму за логікою ринкових механізмів з несистемним втручанням держави, яка надає перевагу виключно регуляторним механізмам. Очевидною перевагою такого підходу є уникнення додаткового навантаження на державний бюджет України, оскільки держава не бере на себе розвиток таких капіталомістких напрямів як розвиток транспортної та туристичної інфраструктури, розвиток природних та культурних ресурсів. Передбачається, що основні витрати буду нести приватний інвестор. Проте світовий досвід показує, що приватний бізнес є неохочим до інвестування в інфраструктурні проекти, які мають тривалий час окупності, а також частково несуть соціальне навантаження.

В кінцевому результаті такий підхід буде мати своїм наслідком стагнацію розвитку, а відсутність системного планування на регіональному та державному рівнях неефективне використання тих небагатьох як приватних так і бюджетних коштів, які спрямовуються в туристичну галузь.

Другий варіант полягає у виконанні заходів прогностичних і програмних документів економічного і соціального розвитку туристичної сфери, 9 розроблених центральними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування на короткостроковий період (річне планування). Недоліком такого варіанта є відсутність системності: різними органами приймаються розрізнені рішення, які в кращому випадку перетинаються, в гіршому – спрямовані на досягнення різних, інколи протилежних цілей. Тобто, такий варіант, крім нестабільного розвитку індустрії, неминуче матиме наслідком також і неефективність використання бюджетних коштів.

Перевагою такого підходу може бути його гнучкість, оскільки наявна можливість постійного корегування як пріоритетних цілей розвитку та об'єму фінансування відповідних напрямків, в залежності від досягнутих результатів за попередній період. Однак на практиці, в умовах політичної нестабільності та частоті зміни урядів, які часто сповідують різні погляди на розвиток економіки, така залежність від щорічних рішень має своїм наслідком уповільнення реформування чи навіть стагнацію сфери.

Третій варіант передбачає програмний цільовий підхід до визначення, розроблення та імплементації напрямів розвитку туристичної сфери в рамках Державної цільової програми розвитку туризму. Це найбільш фінансово витратний в середньостроковій перспективі варіант, та найбільш складний в адмініструванні проте за належних умов реалізації є найбільш ефективним. Використання такого підходу забезпечує системність, оскільки передбачає координацію різних центральних органів виконавчої влади, які забезпечують регулювання сфери економіки, що тісно пов'язані з розвитком туризму, органами місцевого самоврядування, а також координацію з приватним бізнесом та проектами міжнародної технічної допомоги.

Програмний підхід та координація між різними інституціями також забезпечить прозоре та зрозуміле фінансування, сприятиме ефективному використанню бюджетних коштів, запобігатиме дублюванню та суперечливості між собою програм розвитку як на державному, так і на місцевому рівнях. Також такий підхід сприятиме залученню приватного капіталу до розвитку туристичної сфери, зокрема у формах державно-приватного партнерства чи меценатства.

Перелік використаних джерел

1. Концепція Державної цільової програми розвитку галузі туризму “Мандруй Україною” до 2026 року. URL: https://mkip.gov.ua/files/pdf/Концепція_розвитку_туризму_2021_public.pdf.
2. Марценюк Л. В. Проблеми та перспективи розвитку туризму в Україні. *Economics Bulletin*, 2015, №3. С.76-82. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2015/3/EV20153_076-082.pdf.
3. Донченко Л.М., Гостева Н.П. Проблеми та перспективи державної підтримки розвитку туризму. Запоріжжя: В-во КПУ. Держава та регіони. № 1. 2010. С. 37-42.

УДК 330

Панухник Олена
доктор економічних наук, професор
завідувачка кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна
Olena Panukhnyk
Doctor of Sciences (Economics), Professor
Head of the Department of Economics and Finance
Ternopil Ivan Pulujev National Technical University
Ternopil, Ukraine

ВІЙНА ТА УКРАЇНСЬКИЙ БІЗНЕС

WAR AND UKRAINIAN BUSINESS

Війна росії проти України суттєво змінює середовище функціонування підприємств, розриває налагоджені логістичні ланцюжки, а також створює нові виклики та ризики, пов'язані з реорганізацією бізнесу. В таких умовах критично важливо віднайти той формат функціонування підприємств, який зможе забезпечити максимальне збереження наявних потужностей та ресурсів, а також сформувані нові, перспективні напрямки роботи.

Необхідно усвідомити, що ті підходи до організації виробництва, просування продукції на ринки, інструменти конкурентної боротьби, які були актуальними та демонстрували свою ефективність ще декілька років або й місяців тому, кардинально трансформуються. З огляду на це, розробка нових поведінкових сценаріїв бізнесу є нагальною та вкрай важливою.

У процесі аналізу підприємницьких настроїв та оцінювання ключових параметрів середовища функціонування українських суб'єктів господарювання, варто звернути увагу на аналітичні дослідження, які активно проводяться в Україні на основі статистично значущих вибірок респондентів. Одним із таких є щомісячне опитування підприємств «Український бізнес під час війни», яке проводить ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій» в рамках проекту «За чесну та прозору митницю», який фінансується